

A „nép” fogalom jelentésének átalakulása a Szacsvai-család jeles képviselőinél

SZACSVAY ÉVA

néprajzkutató, ny. muzeológus (Néprajzi Múzeum, Budapest)
eszacsvay@gmail.com

The Enlightenment PEOPLE concept changed to the one of NATION through the events and persons of the Hungarian Revolution of 1848–49, such as the efforts of the martyr Imre Szacsvay from Nagyvárád, and soon the development of a new discipline, Hungarian studies – ethnography – began following European examples.

Keywords: *people, nation, ethnography, Imre Szacsvay, Sándor Szacsvay, Ferenc Szacsvay, the Szacsvays from Felvinc ~ the Szacsvays*

A felvilágosodás NÉP fogalma az 1848–49-es események és személyek, így a mártír nagyváradi Szacsvay Imre feladatvállalásai révén váltott át a NEMZET fogalmára, és rövidesen megkezdődött európai példák nyomán egy új szaktudomány, a magyarságtudomány – etnográfia, néprajz – kibontakozása.

Kulcsszavak: *nép, nemzet, néprajz, Szacsvay Imre, Szacsvay Sándor, Szacsvay Ferenc, felvinci Szacsvaiak ~ Szacsvayak*

A „nép” fogalma

Bibó István A magyarságtudomány problémája című, 1943-ban megjelent tanulmányában áttekinti a polgárosodás értékrendjében a társadalom alsó rétegeinek megnevezéseit, értelmezve a „magyarság”, „paraszttság” „paraszt-kultúra” fogalmat, amelyet azonosnak vesznek a „népkultúrával”. De ez az azonosság „csak egy bizonyos területen van meg, melyet világosan körül kell határolni. Közös kiindulási pontja az, hogy zárt és primitív közösségekben fejlődik ki, ... kis lehetőségek között maximális szépség kihozására való képesség, leegyszerűsített harmónia” írja a szerző. „De ...a szabad népek népkultúrájától megkülönbözteti a parasztkultúra elemei volta (Erdei Ferenc), a paraszti népkultúra magán hordozza a paraszti társadalmi állapot jellemző vonásait... (E)nnek döntő jelentősége van akkor, amikor a paraszti társadalmi állapot zártsága valamilyen okból megbomlik.” (Bibó 1943–1948, 2–3). Bibó István szemlélete a jobbágyástól a városias polgárosodásig értelmezi a „nép” fogalmát, ezzel lehetséges nyomon követni a vizsgált Szacsvay/Szacsvai/Szacsvay-irodalomban a megjelenő polgárosodási jegyeket elsősorban a 18–19. században, és a jelen irodalmában. Bibó felmutatja a váltás keleteurópai negatív

jegyeit, amelyekben a városi kultúra „magasabbnak” és „modernebbnek” látszik, de valójában a legselejtebb tömegtermékek jelennek ott meg. „A paraszti állapotból kilépő nép alávetettségének jegyeit a paraszti állapotból kilépő nép hangsúlyozott szándékossággal veti el...” (Bibó 1943–1948, 4). Ez a folyamat veszélyeket mutatott a felsőbb osztályok társadalmi biztonságára és hatalmi helyzetére. A nemzeti értelmiség riadalma a nemzeti jelleg, kultúra elvesztését látta e folyamatban. A „nép”, mint fogalom és jelző a nemzeti fogalomhoz tapadva egy kulturális folyamat részévé válik (Bibó 1943–1948, 4–5), ha tehát a fejlődő hivatalnok és irodalmár réteg feléjük, kultúrájuk megmentésére vállalkozik a polgári nemzet kialakulását véli elérni. (A nemzet szó előfordulásához a népi kultúrában lásd: Balázs 2022: 218.)

A 20. század közepén, két diktatúra között a jogfilozófus, társadalomtudós Bibó István NÉP szavunk használatához a szó nyelvtudományi, történeti etimológiája a második diktatúra viharában 1958–1960-ban megjelent adatait tekintjük át (Benkő L. 1970, 1013–104), amelynek értelmezését az Idegen szavak kéziszótárának (Bakos 1960, 205–206) etnika gyökerű szavaival történő összehasonlító értelmezésével láttatjuk. Egyben e szó jelentéseinek történelmi változásai mutatják a törekvést, amely megemelni kívánta a korszak politikai viszonyaiban funkcionáló tisztviselők, hivatalnokok műveltségét.

Történeti-etimológiai szótár (1970): nép 1221, 1315, 1448, 1450. 1517, 'valamely helyhez, intézményhez, ritkán személyhez tartozó emberek közössége,' 'közös lakóhely, nyelv, eredet, kultúra által meghatározott 'közösség,' 'emberek,' 'tömeg,' 'sokaság' (osztálytársadalomban) 'alsóbb népréteg,' különösen a 'paraszság,' majd a 17–18. századtól nép-ség, nép-esedik, -nép-esít, népesség, nép-telen. Tehát NÉP szavunk *bizonytalan* eredetű. A nő ige származékaént való magyarázata és török származtatása téves. Külön szócikk értelmezi a népszerű szavunkat; 1830, 1863: „hogyan vizsgálódásai nemes népszerűséggel vannak egybekötve” Bajza, „olgy kormány, melly magát nem-népszerűnek (impopulair) önkényleg hirdeti” Helmecey 1830, népi, népies, volkstümlich, populär, népszerűtlen (azaz nem népi): pl. Berzsenyi művei, a szó maga nyelvújítási alkotás.

Az idegen szavak kéziszótára (1960) a nép fogalomhoz az etnika: néprajz, etnográfia, az etnikai: néprajzi, valamely népet jellemző; etnikum: egy nép jellegzetes sajátosságainak összessége; etnográfia: néprajz, etnográfiai, etnografikus: néprajzi; etnográfus: néprajzos, a néprajz szakembere, kutatója, tudósa; etnológia: egyetemes összehasonlító néprajz; etnológiai: az etnológiával kapcsolatos, rá vonatkozó (Bakos F. 1960, 205–206, 501.). Nép szavunk az idegen szavak kéziszótárában a populáció és származékaiiban is jelen van, jelentése: népesség, lakosság és valamely terület állat vagy növényfajainak összessége. Populáris : népszerű, népies, közönséges, pórias. Popularitás: népszerűség, közkedveltség; popularizál: népszerűsít.

A két szótár összehasonlításában a történeti folyamatot bemutató etimológiai szótár a 13. századtól a felvilágosodásig kíséri nyomon nép szavunkat és képződményeit az előfordulások szerint. A felvilágosodás idején, amikor már megjelenik a társadalmi vonatkozás is, a szó alsó réteggént szerepeltetése még ritka. Az 1960-ban megjelenő idegen szavak szótára a jelenig tartalmazza az etnika és populáris szavak jelentéseit, beleépítve a tudományok, elsősorban a néprajztudományban használt szakszavakat, amelyek élesen a kultúra alsó szintjeit jellemző fogalomként vannak használatban és a népet, mint kultúrát ajánlja vizsgálni.

Szaktudományunk állásfoglalása jelenik meg a Magyar néprajzi lexikonban (Kósa László szócikke): nép: „1. A köznyelvben általában az azonos nyelvet beszélők közössége, ill. egy ország, vidék, táj, város, község, ház lakóinak összessége. – 2. Történetileg változó társadalmi,- politikai kategória, melybe elsősorban a kétkezi dolgozó osztályok és rétegek tömegei tartoznak. Az osztálytársadalmakban a nép a kizsákmányolt és elnyomott osztályokat jelenti, szemben az uralkodó osztályokkal.” Néphez tartoztak a társadalmi haladást elősegítő más osztályok pl. a feudalizmusban feltörő polgárság. – 3. a törzs és a nemzet között álló preanationális társadalmi alakulat,... – 4. A kapitalizmust megelőző osztálytársadalmak tradicionális kultúrájú dolgozó tömegei. A nép a néprajz központi kategóriája.” (Ortutay 1980, 711).

Hofer Tamás (1991, 7–15) a „nép” kérdéshez kapcsolódóan Bibót valószínűleg az itt már hivatkozott írása alapján idézi: „A történeti ismeretek már előre figyelmeztettek, hogy a népi kultúra esetében is sok és súlyos ideológiai és politikai jelentésnek ráakódásával kell számolnunk. Bibó István évtizedekkel ezelőtt rámutatott, hogy megfelelő képviseleti intézménynek hiányában, vagy korlátozott akadályozott működése mellett Kelet-Közép-Európában számos politikai, emberi jogi stb. törekvés a kulturális szférában, így az irodalomban keresett áttételes kifejezést.”

A Szacsvayak (Szatsvai, Szacsvay)

E gondolat-sorhoz illeszkedik témaválasztásunk: a nagyszámú Sza(ts)csvai(y) nevű történelmi szereplők közírói, irodalmi megnyilvánulásai és a róluk szóló irodalom hogyan igazítja gondolkodásukat a nép ismerete, „fel-emelése” irányába, a középosztály és polgárosodás kialakulása felé.

Kiemelkedő történelmi alak, 1848-49 vértanú-hőse, Kossuth Lajos titkára, jegyzője Szacsvay Imre (1818–1849) a nagyváradi és debreceni események szereplője¹, életművét Fleisz János tekinti át és mutatja be (Fleisz 2010).

1 Rendszerint ifjú Szacsvay Imre nevet használta, megkülönböztetésül nagybátyjától,

„Tekintélyének növekedését mutatta, hogy a Védegylet váradi osztálya, illetve Biharvármegyei Nemzeti Casino elnökének választották. Üres óráiban népdalgyűjtéssel és a paraszti élet kutatásával, elmélkedések és elbeszélések írásával foglalkozott.” (Fleisz 2010, 22.) „Egyéb írásai közül megemlíti Szacsvay Imre 1844-ben öccséhez írt egyik levelét, az Intelmek című elmélkedéseit, vers- és népdalgyűjteményeit, amelyek mind értékes alkotások.” (Fleisz 2010, 35). Magára vállalta a Függetlenségi Nyilatkozat megírását, az árulás vádját viszont elutasította és kimondta, hogy ártatlannak érzi magát: „Nem bűn, ha valaki szereti népét, és hazájáért munkál.” (Fleisz 2010, 31). Kossuth hiába hívta magával az emigrációba. Azt válaszolta: „E népért éltem és e hazában akarok meghalni.” (Fleisz 2010, 30). Aznap este iratait összeszedte, a veszélyeseket elégette, a többit összepakolta, s azzal feküdt le, hogy reggel Olay Józseffel bemegy Váradra, azonban hajnali öt órakor a rátörő katonaság elfogta és behurcolta Nagyváradra megállás nélkül sietve, nehogy a nép kiszabadítsa, onnan átszállították Pestre, az Újépületbe, ahol október 5-én már adatokat kértek róla (Fleisz 2010, 30). Kultuszának kialakulása egybeesik 1848 emlékének befogadásával a paraszti kultúrába, a Kossuth-képek megjelenéseivel a paraszti enteriőrökbe (Szacsvay 1998).

Szacsvay Imre életútját szinte hetekre, napokra bontva Fleisz János kutatásai tárják fel, ez a kutatási irány elsősorban a függetlenség kérdései köré épül fel, de ez a kérdés már a kelet-magyarországi polgárosodás képe is. Egyben a felépült kultusz bemutatása is, egészen a jelenig (2000). A családban gyakori Imre keresztnév Bálint Sándor szerint a katolikus restauráció magyar királyszentek tiszteletét életre keltő mozgalmával terjed el, válik szokásossá, kapcsolata a magyar identitással már a szent csodatételének legendájában az Érdy Kódexben (1524–1527) megjelenik: „Ime, csudálatos dolog: azonnal nagy zörgéssel, csattogással mind ízennék az vasak (bilincsek) elszakadozván róla. Azt hallván az sok népek, mind egyházi népek, mind parasztok, odafutának csodára: mi dolog volna.” (Bálint 1977, 445.) „A szerzetes gimnáziumok a barokk idején, majd századunk elején hazafias érzésből Elek és Alajos helyett Imrét állítják az ifjúság elé példaképül.” (Bálint 1977, 447.)

A kiemelkedő polgári, történelmi, társadalmi szerepű Szacsvay Imre² méltó szellemi utódja az irodalom és műveltség neves képviselőjének a bécsi,

id. Szacsvay Imrétől, aki a nagyváradi 55. honvédszászlóalj századosaként az 1849. február 8-i Piski csatában halálos sebet kapva február 13-án elhunyt (Fleisz, 2010, 19).

2 „Szacsvay pesti országgyűlési képviselői tevékenységét értékelve, kiemelhetjük, hogy rendszeresen részt vett a vitákban, mély gondolatú és jó alapokon nyugvó felszólalásaival tevékenyen hozzájárult a Ház döntéseihez. 1848-ban Pesten, majd 1849-ben, Debrecenben is egyike volt Kossuth legbizalmasabb embereinek, a mérsékelt közép-párti követ, az események nyomására, mind jobban radikalizálódott és a reszpublika hívévé vált” (Fleisz 2010, 26.)

pozsonyi magyar újságok szerkesztőjének, írójának, az első magyar nyelvű újság alapítójának, hírlapíró és szerkesztőnek Szacs vay (Szatsvay) Sándornak (1752–1815), aki „Pozsonyban a Magyar Hírmondó c. első magyar lap megteremtésén fáradoz, majd Bécsben a Magyar Kurírt és a Magyar Múzsát szerkeszti. Tevékeny tagja a nyelvújító mozgalomnak, híres pamflet-író, különösen a római egyház ellen névtelenül írt gúnyos irataival tűnt fel (Antal 2011). Ismertté vált levelében a hazafi, nemzet, magyar nyelvű olvasó „nép” jelenik meg: „Kedves Magyar Hazánk! Nagy érdemű Hazafiak! Különös tiszteletre méltó É[rdemes]. Olvasók! Midőn mi a’ régi viselt-dolgoknak írásban maradt Tükörébe tekintvén, elménknél gondolkozó tehetségével, az egymás-után el-folyt esztendőknél egynéhány száz grádits-fogain vissza lépintünk, úgy tapasztaljuk, hogy eleitől fogva a’ leg-nagyobb dolgok-is egy mákszemnyi, vagy legalább a’ dolog nagyságához képest igen kitsiny punktumon kezdődtek.” A magyar sajtóélet kibontakozásának nehézségeit népe felemeléséért harcoló Szatsvay Sándor végigküzdötte.³ (Borbély 2008, 40).

Az irodalom és színházművészet területén vált híressé a 19. század utolsó harmadában Szacs vay Imre (1854–1939), a budapesti Nemzeti Színház nagyíró és sikerű színésze. Apja Szacs vay Ágoston, vasúti mérnök volt. Életét maga írja meg: (Esztelneki) Szacs vay Imre. Életem és emlékeim. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda Bp. 1940, bevezeti Balassa Imre). Színészi pályája Kolozsváron indul (1874–1884), egész életét az erdélyi, és a magyar kultúra szolgálatára szánja. 1884-től a budapesti Nemzeti Színház tagja, 1923-tól a színiakadémia tanára, öregkorában emlékezetből fest, pl. Feleki Miklóst.⁴ A színész „nép-képét” a reformkori színjáték alakítja. A korai népszínművekben a liberálisok népfogalma érvényesült, azaz a társadalmi ellentéteket reformokkal próbálták feloldani, – a néphez tartozást a nemzetközösség javára értelmezték. Kerényi Ferenc (1991, 36–37) tanulmánya elemezte a népszínműveket ebből a szempontból.

A családtörténet, családfa bemutatásához Kővári László (1854, 226–227) és Nagy Iván munkáit néztük át.⁵ Az 1854-ben megjelent Kővári László nevezetesebb erdélyi családok kötetéből a Léczfalvi és Esztelneki Szacs vay család, a 165. fejezetben egy tömörített családtörténet bontható ki. A leágazásokat gondosan jelölő családfákat életmód, társadalmi viszonyok megrajzolására nem alkalmaz-

3 „Közelebről nézve a jozefinizmus korának kedvező cenzurális és kiadáspolitikai klímája alatt összetorlódtak a megjelenő hírlapok és folyóiratok. Ennek a „pezsgésnek” meghatározó, fontos alakja volt Szacs vay Sándor, aki 1758-ban (vagy fia, Szacs vay Sigmund levele szerint 1752-ben) született Vétsen, székely birtokos családban. 1815-ben Kolozsváron halt meg. Vagy 57, vagy 63 évet élt. (Borbély 2008, 40)

4 Feleki Miklós, a Nemzeti Színház ny. tagja (1852–1877).

5 Nagy Iván: Magyarország családai 1857-1867. <https://adt.arcanum.com/hu/collection/Nagyivan/>

hatjuk, nem illeszthetjük földrajzi tájakba, gazdálkodási modellekbe. Meg kell elégednünk azokkal a történeti forrásokkal, amelyek a levéltárak segítségével egy-egy személy életrajzát vázolni tudják. Ha életrajzot nem, de műveltségi stratégiákat mutathatnak be az iskolák irattárában őrzött diáklisták, a beiratkozások és létszámot megmutató jegyzékek. A Jakó Zsigmond–Juhász István (1979) által publikált, a nagyenyedi diákok listáján szereplő Szacsvai diákok sorában már a 17. századtól nyert névsor egyházi és tisztviselői élet és munka iránt kibontakozó érdeklődést mutatja, amely a kisnemesi, alsóközéposztálybeli létből egy polgáribb, magasabb életnívó elérését ígérhette. Várományosai: 1677: Petrus Szatsvai 10 Febr Venit Fogarasina; 1686 Paulus Szacsvai 18.dec. jactabundus in patrimonium ductus Pastot Gerendictis; 1704 Michael Szatsvai 20.aug. stenous rectorie ub et pastorie venetor, sine valedictione dise; 1939 Adamus Szatsvai 24, nov; 1794 Gregorius Szatsvai 13.szept. scriba. Iskolai szerepet vállalt a 20. sz. elején Szacsvai Sándor? Kolozsváron, az ev.református kollégium gondnokaként, és felvinci szóbeli hagyomány szerint Szacs vay alapítványt tettek az enyedi kollégium számára talán a 19. század elején. A híres váradi Szacs vay Imre a jobb oktatás érdekében Kassán iratkozott be felsőiskolai jogi tanulmányai végzésére (Fleisz, 2010, 20–21).

Édesapám dr. Szacs vay Ferenc őrizte azt a festményt, amely az 1785-ben Eszterházy szülött Szacs vay Imre zászlótartót ábrázolja, felirata Wilhelm Eszter Maher 1806. A festményt⁶ a Hadtörténeti Intézet és Múzeum őrzi. A képet dr. Szacs vay Gyula, budapesti fogorvos adta át Édesapámnak, a kép hátulján kézzel írt szöveggel: „A császári hadseregben szolgált s mint százados ment nyugalomban 1848-ban mint 60 évesidős ember. Tényleges szolgálatot már nem vállal ugyan, de lelkesedéssel csatlakozott a hazafias mozgalmakhoz és buzdította a Háromszékieket. Ezért a szabadságharc után elfogták, a Szebeni császári Haditörvényszék 1852-ben 2 évi várfogságra ítélte, nemsokára kegyelmet kapott és elbocsátották. Az 1850-es években mint politikailag gyanús egyént rendőri felügyelet alatt tartották.”

Záró adatsort a Felvincen lakó és onnan elszármazott felmenőim, rokonom a Szacs vai ~ Szacs vay családról közvetítek, akik a 19. sz. utolsó harmadától a hagyományos falusi életmódból városi életmódot teremtettek, polgári igények szerint (dalárda, iskolák, városháza, Vigadó és más városi intézményekkel) alakították át, gazdagították a falut⁷. „A századforduló idején egymás után jelennek meg a Felvinc főtere körül épített tágas, kényelmes, mérnöki kivitele-

6 Olajfestmény, bőrre festett, keret nélkül, félalakos portré, 35x45 cm, katonaöltözetben, élénk színekkel.

7 Ld. Filep Antal levélrészlete 2018-ban: „Édesapám a 100 évvel ezelőtti összeomlásig katonaként, aztán orvosként állandó kapcsolatban volt a – keresztnév kiesett az emlékezetemből – egy felvinci Szacs vayval, akit olykor azzal ugrattak, hogy Felvinc város-e?”

zésű sokszobás lakóházak, melyek ma is láthatók. Az ugyanekkor épített elemi iskola, gazdasági ismétlőiskola, Vigadó a lakóházakkal együtt megváltoztatták Felvinc képét, jó benyomást keltve a szemlélőkben, tükrözve egyúttal egy jónak mondható életnívót, félig-meddig városi életformát a tisztviselők, egyházi vezetők, tanerők, kereskedők, kocsmárosok körében. Ezt fejezi ki a dokumentumokban használt „polgár” szó, amit a temetői sírköveken is megtalálunk” írja Felvinc monográfusa id. Márkodi Siklódi Sándor (1999, 54).

Dédapám Szacsвай Lázár, református kántor, a dalárda vezetője, fia, nagyapám Szacsвай Zsigmond, gazdálkodó kisbirtokos, a keszthelyi gazdasági tanintézet tanulója. Kilenc gyermeke közül egyedül László fia maradt a faluban, a többiek tanulás útján tisztviselők, tanárok, orvosok körében alakították ki életvitelüket, Trianon után Budapesten, majd a 2. világháború után például Sydneyben. Középbirtokukat két alkalommal vették el, majd kitelepítették az ottmaradtakat. Többségük Kolozsváron él, egy család lakik ma is Felvincen, Szacsвай Zsigmond, aki a kolozsvári magyar színház tagja, a kolozsvári fiatal Szacsвай László színész Budapesten is szerepel. Kolozsváron él Szacsвай László építőmérnök, Budapesten Szacsвай Pál, képzőművész, tanár, gyermekeik a jelen városi életének részesei, de gyakran látogatnak Felvincre, az énekes-színész Szacsвай Zsigmondhoz. Kapcsolatukat a népi kultúrához műveltségük szerint értelmezhetik, és e kapcsolatot talán rokonuk, e tanulmány néprajzkutató szerzője is jelentheti.⁸

A felvilágosodás nép fogalma az 1848–49-es események és személyek, így a mártír Szacsвай Imre feladatvállalásai révén váltott át a NEMZET fogalmára, és rövidesen megkezdődött európai példák nyomán egy új szaktudomány, a magyarságtudomány – etnográfia, néprajz – kibontakozása.

Felhasznált irodalom

- Antal Orsolya: Szatíra, polémia, politikum. Szacsвай Sándor irodalmi munkássága (disszertáció kivonata) Kolozsvár, 2011. file:///C:/Users/szacsvay/OneDrive/Documents/szacsvayV%C3%A1rad/ANTAL_Orsolya%20_HU.pdf
 Bakos Ferenc (szerk) 1960. Idegen szavak kéziszótára, Terra, Budapest
 Balázs Géza 2022. Folklór és nyelv. IKU, Budapest.
 Bálint Sándor 1977. Ünnepi kalendárium II. Szent István Társulat, Budapest.
 Benkő Loránd (szerk) 1970. A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára 2. Akadémiai Kiadó, Budapest.

8 Hálával emlékezem Dr. Szacsвай Zsigmondra, felvinci körorvosra, unokabátyámra, aki diákkoromtól haláláig látott el az Erdélyben megjelent néprajzi kiadványokkal, 1990 előtt nekem már csak a határon való áthozatal maradt.

- Bibó István 1943–1948. A magyarságtudomány problémája. In: Magyarságtudomány III, 1–9.
- Borbély Szilárd 2008. Posonyi Magyar Musa és egy sajtótörténeti dokumentum. In: *Könyv és Könyvtár*, XXIX/2, 26–46. (A Debreceni Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Évkönyve) Debrecen, 2008.
- Döbör András 2006. Szacsvay Sándor és a Magyar Kurír In: Belvedere, Magyar Hírmondó, XVIII, 1–2, 50–60.
- Fleisz János (2010) Szacsvay Imre (1818–1849), az elfeledett vértanú, Bihari Dieta VI. 19—35. Berettyóújfalu. In: [fizacsvay/OneDrive://C:/Users/rive/Documents/szacsvayV%C3%A1rad/Fleisz-J-az-elfeledett-v%C3%A9rtan%C3%A9szacsvay.pdf](https://www.fizacsvay.com/OneDrive/C:/Users/rive/Documents/szacsvayV%C3%A1rad/Fleisz-J-az-elfeledett-v%C3%A9rtan%C3%A9szacsvay.pdf)
- Hofer Tamás 1991. A „népi kultúra” örökségének megszerkesztése és használata Magyarországon (Vázlat egy kutató vállalkozásról). 7–15. In: Hofer Tamás szerk. 1991.
- Hofer Tamás szerk. 1991. Népi kultúra és nemzettudat, Magyarságkutató Intézet, Budapest.
- Jakó Zsigmond – Juhász István 1979. Nagyenyedi diákok 1661–1848. Kriterion, Bukarest
- Jakab Elek 1882. Késő elismerés egy elfeledett író iránt. In: Századok, 45–49.
- Kerényi Ferenc 1991. Paraszti magatartásformák a reformkori népszínművekben. 36–51. In: Hofer Tamás szerk. 1991.
- Ortutay Gyula főszerk. 1980. Magyar néprajzi lexikon III. 711. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Kővári László: Erdély története 1848-1849-ben. <https://mek.oszk.hu/05800/05829/>,
- Kővári László 1854. Erdély nevezetesebb családjai, Kolozsvár, Barráné és Stein Bizománya.
- Márkodi Siklódi Sándor, id. 1999. Felvinc. Emlékezetre méltó dolgok. Maiko Könyvkiadó, Bukarest.
- Melkovics Tamás 2017. A bihari „kis Kossuth” és politikai háttere Bihar vármegye. 13–47. In: Az 1848-49. évi országgyűlés mártírjai. Kongresszus az Országgyűlési Múzeumban 3. 2017. (Függelékben Szacsvay .I.: Népkívánatok, 1848 március-április)
- Nagy Iván: Magyarország családai 1857–1867. <https://adt.arcanum.com/hu/collection/Nagyivan/>
- Szacsvay Imre 1940. Életem és emlékeim. Sajtó alá rendezte és a bevezető életrajzot írta Balassa Imre. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest.
- Szacsvay Éva 1998. A lakások „díszei” és a 48-as emlékek 227–234. In: Kriza Ildikó szerk. Történelem és emlékezet Művelődéstörténeti tanulmányok a szabadságharc 150. évfordulója alkalmából. Néprajzi Társaság, Budapest.